

Kontroll av kosttillskott

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

Syftet med livsmedelslagstiftningen är att skydda människors liv och hälsa, och att se till att de inte blir vilseledda utifrån hur livsmedlen presenteras. Dessutom ska konsumenternas intressen tas tillvara. Kontrollen i sin tur ska se till att företagen lever upp till lagstiftningen.

Förslag till prioritering i kontrollen av kosttillskott

Baserat på resultat från tidigare kontrollaktiviteter anser Livsmedelsverket att kontroll av följande undergrupper av kosttillskott bör prioriteras:

Prestationshöjande och potenshöjande preparat

Orsak:

Frekvent förekomst av kemiskt framställda eller ur växter extraherade substanser som kan innebära hälsorisker och/eller läkemedelsklassificering.

Hur:

Kontroll av ingrediensförteckningar och eventuell dokumentation samt provtagning.

Var:

På alla anläggningar där dessa kosttillskott förekommer.

Viktnedläggningspreparat

Orsak:

Frekvent förekomst av kemiskt framställda eller ur växter extraherade substanser som kan innebära hälsorisker och/eller läkemedelsklassificering.

Hur:

Kontroll av ingrediensförteckningar, eventuell dokumentation samt provtagning.

Var:

På alla anläggningar där dessa kosttillskott förekommer.

Vitaminer och mineraler

Orsak:

Få verifierande kontroller av vitamin- och mineralhalter har gjorts historiskt. Halter som inte är i överensstämmelse med vad som har deklarerats kan vara vilsedande för konsumenten, detta gäller oavsett om produkten innehåller lägre eller högre halter än vad som deklarerats.

Hur: Verifierande provtagning av deklarerade halter och bedömning av eventuell vilsledning.

Var: Företrädesvis hos tillverkare, grossister och importörer.

Växtbaserade kosttillskott, till exempel ayurveda och TCM

Orsak:

Tidigare analyser i Sverige och Europa visar att denna produktgrupp kan ha höga halter av tungmetaller, till exempel kvicksilver, bly och kadmium.

Hur:

Provtagning för analys av främmande ämnen (tungmetaller), kontroll av ingrediensförteckning.

Var:

På alla anläggningar där dessa kosttillskott förekommer.

Genomförande av kontroll

Riskbaserad kontroll

Det är viktigt att kontrollera om företaget identifierat betydande faror i sin verksamhet och om dessa faror styrs på ett tillräckligt sätt. Med styrs menas att farorna elimineras eller minskas till acceptabla nivåer. Innehåll av till exempel tungmetaller, odeklarerade substanser, narkotiska preparat eller otillåtna vitamin- och mineralkällor kan innebära en hälsorisk för de konsumenter som får i sig kosttillskotten. De mikrobiologiska riskerna med kosttillskott är generellt små, men utbrott med salmonella har förekommit.

Kontrollaktiviteter ska främst riktas mot de faror som innebär hälsorisker eller de bedrägliga tillvägagångssätt som utgör störst risk för att konsumenter vilsleds. Kravet på att kontrollen ska vara riskbaserad finns i artikel 9 i förordning (EU) nr 2017/625. För en riskbaserad kontroll av kosttillskott bör kontrollen utgå från de risker som är förknippade med kosttillskott. Utöver de risker som tas upp på sidan om Risker med kosttillskott bör information och märkning samt spårbarhet kontrolleras.

Vill du få större kunskap om kontrollarbete i allmänhet, gå till sidorna som handlar om planering och samordning av kontroll, olika typer av kontroll, provtagning, riskklassning och vad som ska kontrolleras var i kedjan.

Risker med kosttillskott

Utföra offentlig kontroll - grunder

HACCP och flexibilitet

Information och märkning

All information och märkning i butik eller på webbplats kan kontrolleras till exempel obligatoriska märkningsuppgifter, närings- och hälsopåståenden, information till allmänheten, broschyrer och hyllkantsmärkning. Muntlig information från försäljare om produkters näringsinnehåll, hälsoeffekter med mera ska bedömas som en del av produktens presentation och kan därför kontrolleras av kontrollmyndigheten.

Märkning av kosttillskott

Verifierande kontroller

Vilket kontrollansvar har livsmedelskontrollen för att kontrollera reklam vid e-handel?

Spårbarhet

Spårbarheten är viktig för att kunna spåra eller återkalla de hälsofarliga, felmärkta och/eller vilseledande produkter som påträffas i kontrollen. Spårbarhet är även viktigt för att kunna upprätta RASFF-notifieringar och kontakta "leverenskommunen". Arbetet syftar till att stoppa produkten vid källan innan den distribueras till handelsledet och vidare till konsument.

Spårbarhet

RASFF - Vad ska meddelas, hur och av vem?

Övrig kontroll

Grundförutsättningar bör granskas när det är relevant i den aktuella verksamheten och i mån av tid. Särskilt om kontrollen indikerar uppenbara brister inom dessa områden. Utbildning är en av de grundförutsättningar som företagaren måste uppfylla. Några särskilda krav på livsmedelsföretagare vad gäller utbildning finns inte utöver de generella krav som finns i kapitel XII, punkt 1 i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004.

Det är livsmedelsföretagarens skyldighet på alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan att se till att deras produkter uppfyller de krav i livsmedelslagstiftningen som är tillämpliga för deras verksamhet. Se artikel 17 i förordning (EG) nr 178/2002.

Utbildning

Förberedelser

Det är viktigt att tänka igenom och ta reda på vilken typ av ansvar det aktuella företaget har i livsmedelskedjan och lägga upp kontrollen därefter. Efter kartläggning av verksamheten (risker, historik med mera) väljs kontrollmetod och då måste hänsyn tas till syftet med kontrollinsatsen. Vilken fråga ska besvaras? På vilket sätt ska kontrollen utföras? Hur kommunicerar jag med livsmedelsföretagaren före, under och efter kontrollen?

Det är också viktigt att planera tiden för kontrollen. Ofta görs både en inspektion och efterföljande granskning av fotografier liksom sökning av lagstöd på kontoret. Det gör att tiden på plats hos företaget måste hållas nere för att granskningen på kontoret av till exempel märkning ska hinna göras inom den planerade tiden.

Kontrollprocessen - Förbered kontroll

På plats i verksamheten

En viktig princip är att all offentlig livsmedelskontroll ska utföras med företagarens vetskap. Tidigare har det inte funnits stöd i lagen för myndigheter att göra inköp under dold identitet (så kallade anonyma inköp) men genom en ändring i lagstiftningen kan nu myndigheter, när det är nödvändigt, köpa in livsmedel i syfte att kontrollera dessa och i efterhand informera företaget om kontrollen, se 23 a § livsmedelslagen (2006:804). Det gäller både vid distansköp som e-handel och vid inköp i fysiska butiker. Vid provtagning ska företagaren alltid erbjudas möjlighet att begära ett kompletterande expertutlåtande, till exempel skicka proverna till ett annat laboratorium. Därför måste kontrollmyndigheten säkerställa att företagaren för det syftet kan få ett tillräckligt antal prov. Se artikel 35 i förordning (EU) nr 2017/625.

Företagaren ska tillhandahålla den hjälp som behövs för att kontrollen ska kunna utföras. Detta kan innebära att företaget ska vara behjälpligt genom att visa alla verksamhetens utrymmen eller att hjälpa till vid provtagning alternativt bidra med prov för analys. Se 21 § livsmedelslagen (2006:804).

Referensprov

Kontrollprocessen

Fotografering

Fotografering är en lämplig metod för att dokumentera både produkter och lokalen. Metoden säkerställer vilka uppgifter som granskas, för både myndighetens och livsmedelsföretagarens räkning. Meddela den som är ansvarig på plats i verksamheten att du fotograferar, vilken granskning som kommer att göras och att resultatet av kontrollen kommer att meddelas senare. Om uppenbara brister upptäcks på plats bör de påpekas redan då.

Fotografera produkter vars märkning ska granskas och var noga med att all information, även på lock och i botten, samt bipacksedlar fotograferas. Foton är ett precist material, som kan vara värdefullt senare vid granskning av märkningen på kontoret, liksom om kontrollrapporter ifrågasätts eller beslut överklagas. Förutom märkning på förpackningar kan det vara relevant att fotografera hyllkantsmärkning, skyltar och liknande. Titta gärna igenom bilderna i kameran redan på plats i butiken, så att alla önskade märkningsuppgifter är väl synliga till senare granskning.

Kom ihåg:

- Ta alltid med kamera på inspektionerna och revisionerna.
- Ta hellre för många fotografier än för få.
- Det är tillåtet att fotografera vid inspektion, trots att det saknas bestämmelser där detta uttryckligen framgår.

Tryckoriginal

Tryckoriginal till märkning från till exempel matmäklare är ett bra sätt att granska märkning. Det är dock viktigt att få information om att tryckoriginalen verkligen gäller de aktuella produkter som finns på marknaden.

Kontaktuppgifter

Ta med fördel reda på, om det inte redan finns, telefonnummer och övriga uppgifter till verksamheten. Kontrollera att organisationsnumret stämmer. Ibland finns bara telefonnummer till huvudkontoret, vilket kan försvåra kontakten. Att ha relevanta kontaktuppgifter underlättar i kommunikationen, till exempel när ett förbud mot utsläppande på marknaden eller annan sanktion måste kommuniceras och utfärdas.

Förslag på frågor vid inspektioner av kosttillskott:

- Var/när kontrolleras kosttillskottens märkning innan produkterna når konsument?
- Finns någon central kontroll eller kvalitetsavdelning för kontroll av kosttillskottens märkning? Följs reglerna i gällande lagstiftning?
- Hur väljs leverantör av kosttillskott och sker någon form av bedömning vid val av leverantör?
- Hur ser specifikationerna ut för de råvaror/produkter som köps in?
- Ställer företagaren relevanta krav på leverantören?
- Hur hanteras reklamationer?
- Hur hanteras nya rön/uppgifter?
- Hur har rekommenderad dos bedömts?
- Hur vet försäljaren att produkten är säker?
- Hur hanteras information om biverkningar av företaget?
- Finns någon värderingsgrund vid val av leverantör, det vill säga finns eller skapas avtal om att produkter som levereras är säkra, rätt märkta och i övrigt uppfyller gällande krav?
- Hur kontrolleras produkter (säkra, rätt märkta etcetera) när försäljare söker upp verksamheten för att sälja in produkter?

- Hur försäkras sig återförsäljaren om att den produkt som säljs är säker att intas i rekommenderad dos?

Verifiera gärna kontrollen genom att ta stickprov eller begära in objektiv dokumentation.

Efter besöket

Tillbaka på kontoret kan det som är relevant att granska, utifrån planering och riskbedömning, väljas ut.

Kosttillskottsmärkning granskas med fördel på kontoret efter avslutad inspektion på plats i verksamheten. Dels för att märkningen kan vara komplex och överensstämmelse med flera rättsakter måste verifieras och dels därför att innehållet sällan kan granskas i sin helhet vid en snabb kontroll på plats.

När ingredienser utvärderas och bedöms är det oftast nödvändigt att slå i dokumentation och listor och eventuellt läsa utvärderingar av substanser eller växter. På sidan Användbara länkar nämns ett antal listor, webbplatser och andra dokument som kan vara till hjälp vid kontroll av ingredienser i kosttillskott.

Kontrollprocessen

Användbara länkar

Senast uppdaterad 27 juli 2022 Ansvarig grupp SV_FMS